

ZLOČINI NA MARKALAMA

Abstrakt: U ovom tekstu će se govoriti o sarajevskim Markalama (1992-1995), svim lijepim i korisnim stvarima koje jedna pijaca u centru grada može dati njegovim stanovnicima, ali i zločinima koji su izvršeni na tom mjestu. Naime, u periodu opsade Sarajeva, civili su svakodnevno namjerno gađani dok su se bavili egzistencijalnim poslovima ili se nalazili na civilnim lokacijama. Pijaca u centru grada, poznato okupljalište civila, bila je meta granatiranja od strane agresorske vojske, gdje su masovno ubijane one kategorije stanovništva koje su zaštićene po međunarodnom pravu. Ipak, ovaj rad nema za cilj iznositi sve detalje vezane za masovna ubijanja civila na sarajevskoj pijaci Markale. Imena ubijenih, ranjenih, način ranjavanja, opisivanje povreda, način zbrinjavanja pacijenata itd., pitanja su kojima ćemo se pozabaviti u posebnoj studiji.

Ključne riječi: agresija, opsada, civili, zločini, žrtve, masovna ubistva, pijaca Markale, *Oslobođenje*, *Glas srpski*, interpretacije, novine, kazne, počiniozi zločina, presude, ICTY.

UVOD

U uvodnom dijelu rada govorit ćemo o Markalama kao izvoru života, prodaji životnih namirnica sa malom mogućnošću izbora – nekad samo radić i repa (1992), ali i o zločinima nad civilima u, uvjetno rečeno, najtežim oblicima masakara (Markale I i Markale II).¹ Glavni dio rada bit će posvećen načinu na koji su dva dnevna lista – sarajevsko *Oslobođenje* i ba-

¹ Markale I odnose se na masakr koji je velikosrpski agresor izvršio je 5. februara 1994., a Markale II na masakr od 28. augusta 1995.

njalučki *Glas Srpski*, interpretirali isti događaj, te pokušaju špekuliranja, tj. intenciji da se od Markala I i II naprave mitovi i kontroverze. U završnom dijelu rada bit će govora o kažnjavanju zločinaca koji su provodili sistematično granatiranje građana Sarajeva.

MARKALE IZMEĐU DOBRA I ZLA

U centru Grada nalazi se tržnica čiji je prvobitni naziv “Markt Halle”² – “prostor za trgovanje”, vremenom prilagođen bosanskom jeziku u Markale. Zgrada gradske tržnice sagrađena 1894.,³ smještena je na raskršću ulica Ferhadija, Mula Mustafe Bašeskije i Niže Banje. Vremenom je pedesetak metara preko puta nje nastala i otvorena pijaca Markale, čija je površina iznosila 30x35 metara. Obje su bile mete napada velikosrpskog agresora i njegovih kolaboracionista⁴ i mjesta na kojima su izvršeni najteži oblici masakara.

Iako se na ovoj, i svim sarajevskim pijacama u prvim danima opsade, moglo naći samo lišće žare, radića, repe ili neke druge biljke, one su, ipak, ostavile stanovnike Sarajeva u životu. Suočeni sa agresorskim prekidanjem dotoka vode, struje i nemogućnošću snabdijevanja hranom, enormno visokim cijenama osnovnih životnih namirnica, građani Sarajeva pokušavali su iznaći neko rješenje. Najunosnija privredna grana bila je ne prodaja, nego “trampa” proizvoda. Da bi mogli dobiti, na primjer drva za ogrjev, građani su mijenjali goveđi narezak, konzerve ribe, mlijeko u prahu, rižu, lanč-paket, sir fetu i druge namirnice iz humanitarne pomoći.⁵ Poznata praksa agresora bilo je iznenadno i masovno ubijanje civila, posebno u redovima za vodu, hljeb, humanitarnu pomoć, na dječijim igralištima, na dženazama, pijacama, u baščama, u tramvaju, sakupljanju drva, šetnji, stanovima i brojnim drugim mjestima. Meta takvih napada na građane bila je i sarajevska pijaca Markale. Očita namjera agresora bila je da se granatiranjem pijaca u

---

² Njemačka riječ.

³ <http://www.ekapija.ba/website/bih/page/148385>.

⁴ S obzirom da su dosadašnja relevantna istraživanja pokazala da su Srbija i Crna Gora izvršile agresiju na međunarodno priznatu Republiku Bosnu i Hercegovinu, srpske i crnogorske vojne formacije kao i srpske kolaboracionističke snage iz Bosne i Hercegovine nazivamo agresorskim. (Vidi: Smail Čekić, *Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu – planiranje, priprema, izvođenje*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo 2004, Knjiga I i II).

⁵ Stanovnici Sarajeva dobivali su 8,5 puta manje namirnica od proračunatih potreba za preživi - ljevanje, ali i ogrjev je vrlo bitan segment bez kojeg se nije moglo. (Ante Milanović, *Prehrana Sarajeva u opsadi 1992-1995*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo 2007, str. 69).

gradu pokuša spriječiti i ta mogućnost nabavke hrane. Naime, 4. februara 1994. na improviziranoj dobrinjskoj pijaci agresor je sa tri granate iz pravca Lukavice ubio devet civila.⁶ Dan nakon tog masakra meta granatiranja je opet bila sarajevska pijaca, ali ovaj put pijaca u centru Grada na kojoj je, u trenutku eksploziranja granate, prema procjenama jednog haškog svjedoka, bilo prisutno oko 600 ljudi.⁷ U ovom masakru agresor je granatom kalibra 120 mm ubio 68, a ranio 163 sarajevska civila.⁸ Zločin na Markalama I izvršen je 5. februara 1994. – nekoliko minuta poslije podneva, a na Markalama II 28. augusta 1995. – jedan sat prije podneva. To je doba dana kada svi “normalni” ljudi hodaju po pijacama da bi kupili po neku namirnicu za jedan ratni ručak. Cilj ovih granatiranja je masovno ubijanje civila, čija je neoprostiva greška bila obična šetnja kroz pijacu, ili pak pokušaj da se tu nešto zaradi, a koju su mnogi od njih platili vlastitim životom. Agresor nije birao slučajne prolaznike, prodavce ili kupce na pijaci, a u masakru su ubijani ljudi svih nacionalnih pripadnosti koji su ostali u Sarajevu i borili se za multietničnost Bosne i Hercegovine.

Nakon zločina na Markalama I oglasio se glavnokomandujući UNPROFOR-a, Michael Rose, cinično tvrdeći da se ne može utvrditi pravac ispaljenja granate. Razlog ove izjave je vrlo dobro znan: opasnost od uvlačenja međunarodne zajednice u rat opravdavala je sva moguća sredstva, te se nastojala održati prividna neutralnost po svaku cijenu.⁹ Roseu se, čak, spočitavalo da je naklonjen jačoj strani, Karadžiću i Mladiću, kod kojih je viđan na gozbama i od kojih je primao mito. Za razliku od Rosae, Antony Rupert Smith¹⁰ je za masovno ubijanje civila na tržnici Markale augusta 1995. ustanovio da je granata “izvan svake razumne sumnje ... došla sa položaja bosanskih Srba”.¹¹ Amerikanci su ovog puta bili odlučniji, te su NATO snage bombardirale srpske položaje i magacine teškog oružja, što je naslućivalo kraj agresije na Bosne i Hercegovine.

⁶ “Granate iz Lukavice”, *Oslobodjenje*, 5. februar 1994, str. 1.

⁷ ICTY, Presuda Pretresnog vijeća Stanislavu Galiću, Hag, 5. decembar 2003, napomena 1545.

⁸ Arhiv Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, “Masovno stradanje civila na pijaci ‘Markale’ dana 05.02.1994. godine”, inv. br. 2-956.

⁹ Laura Silber i Allan Little, *Smrt Jugoslavije*, Otokar Keršovani, Opatija, 1996, str. 307-316.

¹⁰ Od januara 1995. godine komandant UNPROFOR-a.

¹¹ *Bosna i Hercegovina – jezgro velikosrpskog projekta*, Svedok Rupert Entoni Smit, Enklave pod zaštitom UN, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2006, str. 544.

OSLOBOĐENJE ILI GLAS SRPSKI KO JE U PRAVU?

Neprofesionalizam Michaela Rosea bio je jedan od faktora koji je pokrenuo lavinu špekulacija o ovom masovnom ubijanju sarajevskih civila. Interpretacija ovog događaja je postala "omiljena" tema i elektronskih i printanih medija. Posebno ćemo se osvrnuti na pisanje (tada) aktuelne dnevne štampe, sarajevskog lista *Oslobođenje* i banjalučkog lista *Glas Srpski*.

Oslobođenje je izlazilo svakodnevno u Sarajevu za vrijeme opsade i novinari ovog lista izvještavali su direktno sa terena, intervjuisali ranjene iz bolnica, bili na licu mjesta gdje se dogodio masakr, dok je *Glas srpski* izlazio u Banjoj Luci, čiji novinari nisu bili na licu mjesta, tj. u Sarajevu.

S obzirom da je granatu na Markale agresor ispalio dok je trajala premijera filma Tvrtka Kulenovića *Smrt u Sarajevu*, novinarka *Oslobođenja* Senka Kurtović zaključuje da "Smrt u Sarajevu" nije samo film, "smrt u Sarajevu je život. Onaj svakodnevni."¹² Stranice *Oslobođenja* bile su ispunjene dirljivim prizorima nakon masakra, kao što su, primjera radi, dvije kćerke tražile majku Fatimu,¹³ porodice se raspituju za svoje najmilije, traži se žena koja je prodavala cvijeće, čovjek koji je prodavao mrkvu, žena u crvenom kaputu koja je prodavala kahvu...¹⁴ Poznati sarajevski novinar, Gojko Berić sa ogorčenjem konstatira da je "zločin srpskog fašizma dotakao dno", masakriranjem civila koji su "prevareni tišinom toplog februarskog dana, ispunili siromašnu sarajevsku pijacu u nagonskoj potrebi za privrednom normalnosti".¹⁵ Intervjui koje su novinari *Oslobođenja* obavljali sa ranjenim imaju za cilj da se prikažu reakcije sarajevskih civila nakon masakra na Markalama. U *Oslobođenju* se posebno isticala solidarnost Sarajlija u najtežim trenucima kroz koje je grad prolazio. Građani su darivali krv, a ljekari, poznatiji kao "heroji u bijelom", dali su sve od sebe da spase ranjene. "Samoinicijativno su stizali ljekari koji nisu bili dežurni kako bi pomogli svojim kolegama u poslu, ali i spasavali svoje sugrađane."¹⁶

Za razliku od *Oslobođenja*, *Glas Srpski* iznosi špekulacije koje su se pojavile o tome ko je ispalio granatu na Markale. Na naslovnoj stranici ovih banjalučkih dnevnih novina prva i udarna vijest bila je izjava Radovana Karadžića sa velikim naslovom "Muslimanska podmetanja", u kojoj tvrdi

¹² Senka Kurtović, "Pijaca smrti", *Oslobođenje*, 6. II 1994, str. 3.

¹³ A. Ahmetašević, "Najteži dan u ratu", "Kćerke traže majku", "Gdje je Fatima Durmo?", *Oslob - denje*, 6. II 1994, str. 4.

¹⁴ Senka Kurtović, "Pijaca smrti", *Oslobođenje*, str. 3.

¹⁵ Gojko Berić, "Stidi se Srbijo", *Oslobođenje*, 7. II 1994, str. 1.

¹⁶ A. Ahmetašević, "Najteži dan u ratu", *Oslobođenje*, 6. II 1994, str. 4.

da su muslimani sami sebe ubijali.¹⁷ Na istoj stranici nalazi se i članak o sjećanju na zločine nad srpskim narodom tokom Drugog svjetskog rata. Sa parastosa koji je služen žrtvama ustaških zločina navodi se da je poručeno slijedeće: "Ne zaboravimo da su nam dželati uvek isti", kao i to da je "velika greška Srba" što su nakon 1945. tražili u "krvniku brata".¹⁸ Pod "krvnicima" su podrazumijevali Hrvate i Muslimane. Sjećanje na žrtve iz Drugog svjetskog rata baš u ovom trenutku vjerovatno je bio način da se opravdaju zločini i još više rasplamsa mržnja prema nesrpskom stanovništvu. Funkcioneri Republike Srpske¹⁹ Nikola Koljević i Momčilo Krajišnik (predsjednik Skupštine) navode da je "ceo masakr insceniran". Da ironija bude veća, Krajišnik izjavljuje "saučešće porodicama poginulih u masakru".²⁰ Nada Puvačić, novinarka *Glasa srpskog*, tvrdi: "Dramski okvir otišao je dalje od onog primenjen u Ulici Vase Miskina kada su stradali civili čekajući u redu za hleb. Tehnička brzina direktnog prenosa zapanjila je svet i naravno izazvala sumnju. Kamere su bile postavljene čas ranije."²¹ U članku nazvanom "Recepti iz Turske", novinari ovog lista iznose tvrdnju da je masakr (odnosno incident – kako ga oni nazivaju) detaljno planiran u inostranstvu.²²

Godinu i po nakon ovog, agresor je izvršio novi masakr na Markalama, kada su ubijena 43 civila. Projektil kojim je pogođena sarajevska tržnica, kalibra 120 mm, proizveden je 1993. godine u "Krušiku" iz Valjeva.²³ Nakon ovog masakra, istog dana, granatiran je i Klinički centar Koševo, gdje su dovoženi ranjenici sa Markala.²⁴ Dok su novinari sarajevskog lista *Oslobodenje*, kao i inače, razgovarali sa preživjelim i ranjenim žrtvama ovog masakra, novinari banjalučkog lista *Glas srpski* ponovno su pokušali špekulirati. Za ovaj list izjavu je dao ministar informacija Republike Srpske, Miroslav Toholj, u kojoj je istakao "da se radi o klasičnom aktu muslimanskog terorizma".²⁵ Ratko Mladić je uputio pismo Rupertu Smithu, u kojem, između ostalog, kaže da "VRS nema nikakve veze sa pomenutim teškim incidentom, niti raspolaže takvim ubojnim sredstvom koje bi moglo

¹⁷ Dr. Radovan Karadžić o krvavom incidentu u Sarajevu, "Muslimanska podmetanja", *Glas srpski*, 7. II 1994, str. 1.

¹⁸ A. A, "Mesto za praštanje i nezaborav", *Glas srpski*, 7. II 1994, str. 1.

¹⁹ Samoproglašena državna tvorevina; Naziv Republika srpskog naroda Bosne i Hercegovine nastao 9. januara 1992. preimenovan je u Republiku Srpsku 12. augusta 1992.

²⁰ Konferencija za štampu na Palama, "Kategorički odbačena odgovornost srpske strane", *Glas srpski*, 7. II 1994, str. 3.

²¹ Nada Puvačić, "Provera nemoći", *Glas srpski*, 7. II 1994, str. 3.

²² "Recept iz Turske", *Glas srpski*, 9. II 1994, str. 4.

²³ Š. Hodžić, "Je li Tržnica civilni objekat", *Oslobodenje*, 30. VIII 1995, str. 3.

²⁴ A. A, "Granatiran i Klinički centar", *Oslobodenje*, 29. VIII 1995, str. 4.

²⁵ Miroslav Toholj, "Klasičan akt islamskog terorizma", *Glas srpski*, 29. VIII 1995, str. 1.

odjednom unesrećiti toliki broj lica”.²⁶ Novinar Željko Grujić je tvrdio da su “Izetbegovićeve teroriste... obučavali instruktori Hezbolaha”.²⁷ U *Glasu srpske* postoje pokušaji da se stvori pandan Markalama II, pa ista naslovna stranica koja govori o masakru na sarajevskoj tržnici sadrži i izvještaj o granatiranju Crkve Sveti Sava u Blažuju...,²⁸ te se navodi da je “jedna osoba ubijena, dok ih je desetine teže i lakše ranjeno.”²⁹ Ime ubijene osobe, kao i imena “desetina” ranjenih nisu navedena. U *Oslobođenju* se navode imena i prezimena žrtava, a nakon Markala I i Markala II bilo je ispunjeno brojnim smrtonovicama na kojima su se nalazile fotografije ubijenih sa podacima o ukopu i imenima ožalošćenih.

Na osnovu brojnih pokazatelja dolazimo do zaključka da je *Glas srpski*, bez ikakve sumnje bio pravi prorežimski list, čiji su urednici radili po direktivi tada aktuelnih srpskih političara, a sada najtraženijih ratnih zločinaca i haških optuženika. Međutim, ovaj banjalučki list samo je jedan u nizu primjera kako su određeni mediji vodili propagandni rat i bili direktno u službi zločinačke fašističke politike. U isto vrijeme kada su stranice *Oslobođenja* bile ispunjene čituljama 68 ubijenih građana Sarajeva, u Srbiji su Markale prikazivane kao “monstruoza muslimanska inscenacija”. Naime, Radio Beograd je u dvosatnoj propagandnoj emisiji, emitiranoj 6. februara 1994, ugostio nekoliko komentatora masakra na sarajevskoj pijaci. Jedan od njih, između ostalog, izrekao je i tvrdnju da “Muslimani prinose žrtve Allahu”.³⁰

ISTINA JE SAMO JEDNA KAZNE ZA POČINJENA DJELA

Presudama Haškog tribunala demantirane su sve laži, falsifikati i propagandni stavovi srpskih medija. Za granatiranje, snajpersko djelovanje, te stvaranje nepodnošljivih uvjeta za život civila, dakle i za masakre Markale I i Markale II, optuženi su, pored ostalih, Slobodan Milošević, Ratko Mladić, Radovan Karadžić, Momčilo Perišić, a i generali Vojske Republike Srpske, Stanislav Galić i Dragomir Milošević. Presudom Pretresnog vijeća od 5. decembra 2003. godine general Galić je osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora

²⁶ Ratko Mladić Rupertu Smitu, “Utvrđite istinu”, *Glas srpski*, 29. VIII 1995, str. 1.

²⁷ Željko Grujić, “Markale, drugi put”, *Glas srpski*, 29. VIII 1995, str. 3.

²⁸ Naselje u okolici Sarajeva koje je bilo pod okupacijom agresora.

²⁹ “Ranjeno mnogo civila”, *Glas srpski*, 29. VIII 1995, str. 1.

³⁰ Gojko Berić, “Stidi se Srbijo”, *Oslobođenje*, 7. II 1994, str. 1.

u trajanju od 20 godina,³¹ ali je 30. novembra 2006. godine Presudom Žalbenog vijeća osuđen na doživotnu zatvorsku kaznu.³² General Galić se, između ostalog, teretio i za masakr na Markalama 4. februara 1994. godine. Nakon donošenja Presude Pretresnog vijeća generalu Galiću, beogradski printani mediji (*Večernje novosti*, *Politika*, *NIN*) prezentirali su iskrivljenu sliku javnosti, tvrdeći da su pravi počinioci zla u Sarajevu muslimanske snage.³³

Već je rečeno koliko se špekuliralo o tome iz kojeg je pravca ispaljena granata. Odbrana je tvrdila da je "Predsjedništvo Bosne i Hercegovine namjerno napadalo civile na svojoj strani, pretvarajući se da vatru otvara druga zaraćena strana kako bi izazvala saosjećanje međunarodne zajednice u svoju korist".³⁴ U Presudi Galiću se, u paragrafima u kojima se govori o Markalama I, između ostalog navodi da je granata došla iz pravca sjeveroistoka i da je ispaljena s položaja koji su se nalazili duboko na teritoriji pod kontrolom Sarajevsko-romanijskog korpusa,³⁵ vjerovatno iz pravca Mrkovića. Međutim, špekulacije oko Markala su i dalje nastavljene. Ipak, nakon što su se u emisiji Pečat, emitovanoj na Radio-televiziji Republike Srpske, plasirale laži o masakru na Markalama iz 1994. godine, ovu televiziju je Regulatorna agencija za komunikacije kaznila novčanom kaznom u iznosu od 20.000 KM.³⁶

Presuda Pretresnog vijeća generalu Dragomiru Miloševiću donesena je u decembru 2007. godine, kojom je osuđen na 33 godine zatvora. Ovaj se general teretio za mnoge zločine počinjene protiv civilnog stanovništva u Sarajevu, u koje se, svakako, ubrajaju i Markale II, masakr koji je izvršen 28. augusta 1995. godine, a za koji je ustanovljeno da je granata ispaljena iz pravca južno od Sarajeva, sa mjesta koje je bilo pod okupacijom agresora.³⁷

³¹ ICTY, Presuda Pretresnog vijeća Stanislavu Galiću, paragraf 769.

³² ICTY, Presuda Žalbenog vijeća Stanislavu Galiću, Hag, 30. novembar 2006, Dispozitiv Presude.

³³ Bogdan Ivanišević, "Pukovnik koji se seća samo jednog ubistva"; *Hag među nama*. Zbornik tekstova, Fond za humanitarno pravo, Beograd, 2005, str. 310.

³⁴ ICTY, Presuda Pretresnog vijeća Galiću..., paragraf 206.

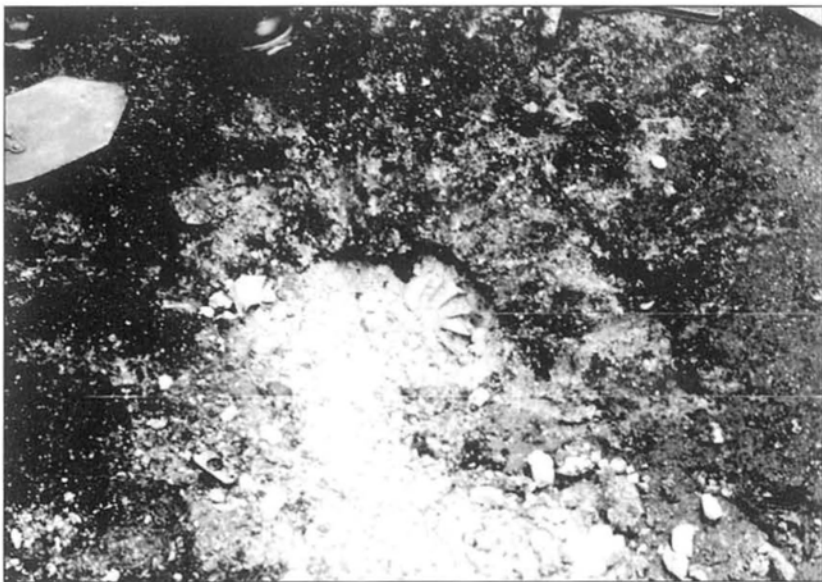
³⁵ Isto, paragraf 482.

³⁶ Vedrana Živak, "Čutanje i laži o istini", *Oslobođenje*, 30. V 2005, str. 50.

³⁷ Iz pravca planine Trebević, ICTY, Presuda Pretresnog vijeća Dragomiru Miloševiću, Hag, 12. decembar 2007, paragraf 688.

Pijaca Markale, 5. februara 1994, Arhiv Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Masovno stradanje civila na pijaci "Markale" dana 05. 02. 1995, dok. br. 2-956.

Rep granate pronadena na pijaci Markale, (Isto).

SJEĆANJE NA MARKALE

Prilikom renoviranja pijace, “crvena ruža” – trag detonacije ispunjen crvenom bojom na mjestu eksplodiranja minobacačkog projektila, prekriven je asfaltnom površinom.³⁸ Začudujuće je da je baš na Markalama uništena Sarajevska ruža. Ipak, na tom se mjestu nalazi spomen-obilježje, nešto drugačije u odnosu na ostale spomenike posvećene sjećanju na žrtve masovnih ubistava. U znak sjećanja na žrtve ovog masakra stoje ploče u crvenoj podlozi, na kojima su bijelim slovima napisana imena ubijenih na Markalama od 5. februara 1995. godine. Crvena vjerovatno simbolizira krv, dok bijela boja čistotu i nevinost svih nedužno ubijenih.

U znak sjećanja na ubijene 28. augusta 1995, na fasadi sarajevske Tržnice u bijelu podlogu su uklesana imena ubijenih, iznad kojih se nalazi bijela spomen-ploča sa natpisom:

*Na ovom su mjestu
srpski zločinci
28.8.1995. ubili 43
građana Sarajeva.*

*Rahmet, pokoj
i šutnja mrtvima
proučite Fatihu
i pomolite se
pamtite i opominjite*

Gradani Sarajeva

Ovaj natpis (uz drugi datum i broj žrtava) karakterističan je za većinu spomenika u znak sjećanja na masovna ubistva u Sarajevu za vrijeme opsade. I u otvorenoj pijaci Markale, na sredini spomenika nalazi se ovakva bijela spomen-ploča.

Od 2008. godine 5. februar se obilježava kao Dan sjećanja na sve žrtve u Sarajevu za vrijeme opsade. Nakon komemorativne sjednice odlazi se na spomen-obilježje Markale, gdje brojne delegacije sa porodicama ubijenih polažu cvijeće u znak sjećanja na žrtve ubijene na ovom mjestu. Elektronski i printani mediji svake godine prate aktivnosti spomenutih delegacija. U tome posebno prednjače sarajevski listovi *Dnevni avaz* i *Oslobodjenje*, u ko-

³⁸ O nastanku Sarajevskih ruža: Azra Junuzović, *Sarajevske ruže. Ka politici sjećanja*, Armis Print, Sarajevo, 2006, str. 104-108.

jima se, uz prigodan tekst, nalaze imena i prezimena ubijenih. *Svi su plakali dok su na Markalama izgovarana imena ubijenih Sarajlija*,³⁹ *Krvava sarajevska subota*,⁴⁰ *Svako ima nekog koga nema*,⁴¹ *Najteži zločin nad Sarajlijama*,⁴² *Bolno svjedočanstvo o stradanju*,⁴³ *Nema opravdanja*,⁴⁴ *Bili su krivi samo zato što su imali hrabrosti ostati u svom gradu*,⁴⁵ *Opomena generacijama!*⁴⁶ samo su neki od naslova koji govore o sjećanju na ove sarajevske masakre.

Zaključak

ZLOČINI NA MARKALAMA

Nažalost, bilo je više ružnih primjera koje predstavljaju sinonim za ovu pijacu u centru Grada. Naime, Sarajlije će Markale stalno pamtiti kao simbol ubijanja velikog broja ljudi u samo jednom trenutku, gašenja ljudskih života, života koji su vjerovatno imali još mnogo toga dati ovom gradu, koji su mogli učestvovati u gradnji naše budućnosti.

Djelimično smo prikazali način interpretiranja masovnog ubijanja građana Sarajeva u periodu opsade. Pokušali smo dati odgovor na pitanje: Kako se na masakre promatra iz današnje perspektive!? Možemo konstatirati da je porazna činjenica to što se kod pojedinih naroda sa prostora bivše Jugoslavije identitet gradi na špekulacijama, neznanju, netačnom interpretiranju događaja i pogrešnom odgoju budućih generacija.

Summary

CRIMES ON THE MARKALE MARKET

Unfortunately, there were couple of frightful examples which represent the synonym for this market in the city centre. Namely, citizens of Sarajevo will always remember the Markale market as the symbol of killing of

³⁹ H. Handžić, "Svi su plakali dok su na Markalama izgovarana imena ubijenih Sarajlija", *Dnevni avaz*, 6. II 2005, str. 3.

⁴⁰ J. Mehinagić, "Krvava sarajevska subota", *Oslobodenje*, 6. II 2003, str. 12.

⁴¹ A. Bećirović, "Svako ima nekog koga nema", *Oslobodenje*, 5. II 2003, str. 7.

⁴² J. F., "Najteži zločin nad Sarajlijama", *Dnevni avaz*, 5. II 2004.

⁴³ M. Budnjo, "Bolno svjedočanstvo o stradanju", *Oslobodenje*, 6. II 2004, str. 3.

⁴⁴ S. Radulović, "Obilježeno osam godina od masakra kod Gradske tržnice", *Dnevni avaz*, 29. VIII 2003.

⁴⁵ S. R., "Bili su krivi samo zato što su imali hrabrosti ostati u svom gradu", *Dnevni avaz*, 6. II 2004, str. 3.

⁴⁶ A. Kadrić, "Opomena generacijama!", *Oslobodenje*, 29. VIII 2003, 13.

great number of people in just one moment, as the symbol of extinguishing human lives, those who had plenty to give to this city, those who could have participated in building of our future.

We have partly depicted the way of interpretation of mass killing of citizens of Sarajevo in the period of siege. We have tried to give the answer to the question: How massacres are being observed from today's perspective? We may state, as a slashing fact, that identity is being built on the basis of speculations, ignorance, misinterpretation of events and wrongly upbringing of future generations by some people from the area of the former Yugoslavia.

Literatura:

a) Izvori

1. Arhiv Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu;
2. ICTY, Presuda Pretresnog vijeća Stanislavu Galiću;
3. ICTY, Presuda Žalbenog vijeća Stanislavu Galiću;
4. ICTY, Presuda Pretresnog vijeća Dragomiru Miloševiću.

b) Knjige

1. *Bosna i Hercegovina – jezgro velikosrpskog projekta*, Zbornik radova, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2006;
2. Smail Čekić, *Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu – planiranje, priprema, izvođenje*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo 2004;
3. *Hag među nama. Zbornik tekstova*, Fond za humanitarno pravo, Beograd, 2005;
4. Azra Junuzović, *Sarajevske ruže. Ka politici sjećanja*, Armis Print, Sarajevo, 2006;
5. Ante Milanović, *Prehrana Sarajeva u opsadi 1992-1995*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 2007;
6. Laura Silber i Allan Little, *Smrt Jugoslavije*, Otokar Keršovani, Opatija, 1996.

c) Štampa

1. *Dani*, br. 251, 5. IV 2002;
2. *Dnevni avaz*, 29. VIII 2003;
3. *Dnevni avaz*, 6. II 2004;
4. *Dnevni avaz*, 5. II 2004;
5. *Dnevni avaz*, 6. II 2005;
6. *Glas srpski*, 5. i 6. II 1994;
7. *Glas srpski*, 7. II 1994;
8. *Glas srpski*, 8. II 1994;
9. *Glas srpski*, 9. II 1994;
10. *Glas srpski*, 17. II 1994;
11. *Glas srpski*, 29. VIII 1995;
12. *Oslobođenje*, 5. II 1994;
13. *Oslobođenje*, 6. II 1994;
14. *Oslobođenje*, 7. II 1994;
15. *Oslobođenje*, 30. VIII 1995;
16. *Oslobođenje*, 29. VIII 1995;
17. *Oslobođenje*, 30. V 2005;
18. *Oslobođenje*, 5. II 2003;
19. *Oslobođenje*, 6. II 2003;
20. *Oslobođenje*, 29. VIII 2003;
21. *Oslobođenje*, 6. II 2004.

d) Internet stranice

1. <http://www.un.org/icty>;
2. <http://www.ekapija.ba/website/bih/page/148385>;
3. <http://www.bhdani.co.arhiva.251/t25109.shtml>.